

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercuria si sambat'a.

Pretiuulu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usuru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 104.

Sibiu, 29/10 Ianuaru 1880.

Anulu II.

Falsificatori de legi.

Inchiamu anulu nostru julianu cu o materia din cele mai neplacute; inse care din sutele de cestiuni fatali câte ne stau de inainte, póte se ne fia mai placuta? Pentru aceea inse noi vomu cautá in fačia la tóte, placute neplacute, si vomu intrá cu ele in alu III-lea, sau daca voiti, in anulu alu XLIII-lea alu activitatiei nóstre.

Memorandulu, sau mai bine, cele patru memorande ale natiunei boeme inaintate la tronu prin barbatii sei de incredere, sunt dupa opiniunea nóstra de o inportantia asia de mare, in cátu ele merita cá se fia desbatute si la noi din tóte punctele de vedere. La unu studiu cá acesta obliga pe romani nu numai natur'a drepturilor cerute de cechi, care sunt parte mare identice cu postulatele si drepturile nealienabili ale romanilor, ci si alte inpregiurari demne de o perseveranta atentiune, precum se va vedea indata.

Sunt tocma 12 ani, de candu nu numai ne-romani, ci chiaru si unii dintre romani propagá cu tóta cerbici'a o doctrina nespusu de periculósa pentru minoritati, fia acelea politice fia nationali, fia ele de 100.000 sau de 10 milióne de suflete. Acea doctrina falsa si perversa tine, cá in monarchii constitutionali nu are nimeni dreptulu de a recurge si a se adressá la coróna, la monarchu, nici in cele mai grave cestiuni politice, nationali, religióse. Nu mai departe, chiaru si in anulu 1879 se aflara ómeni „constitutionali“ si o céta intréga de diarie din Ungari'a, care au infruntatu cu extrema inperitinentia pe prelatii si deputatii romanilor, pentru-cá au alergatu la monarchu spre a'lu rogá se ne protéga in contra despotismulu maioritatiei „constitutionale.“ Acea pressa despotica vedea bine, cá voindu se sugrume drepturile neprescriptibili ale celor 10 milióne de locuitori cari vorbescu alte limbi, si cá incercandu-se a incuie de inaintea lor portile si usile ce ducu la tronu, lovescu in dreptulu sublime si in datorinti'a Corónei de a apará pe cei asupriti in contra celor asupritori si a deschide celora calea cá se'si póta castigá drepturile luminate cá radiele sórelui. „Mergeti la ministrii si la dieta, acolo se ve cautati drepturile vóstre, daca cumva le aveti; nu ámblati pe din dosulu corpurilor legislative cá nisce denuntianti“, asia ni

se strigá din diverse parti cu o trufia si inganfare fóra exemplu in epoc'a in care traimu. Dara atunci cá ce remane acea coróna sacra, cu care se lauda acei farisei fatiari si mincinosi? Au nu vedu ei, cá cu acelea doctrine lovescu de a dreptulu in principiulu monarchicu? Fariseii si Saduceii vedu fórté bine, cunoscú inse si altii joculu lor duplu cu doi bani in trei pungi si le smulgu masc'a, cá-ci acea doctrina a lor nu este monarchica, ci e puru si simplu republicana, sau incai falsificarea cea mai nerusinata a doctrineloru constitutionali, rationabili si honeste. La ei inse republic'a nicidecum nu este sinonima cu libertatea; ei si cá republicani sunt si remanu despoti.

Partid'a pangermanista propagase totu doctrinele farisaice atinse acilea. Natiunei cehiloru ii successe a sparge prin cerculu fármecatoriu alu sofistiloru si a se apropiá de tronu cu tóte postulatele lor. Acuma sofistii nu mai néga dreptulu de a recurge la coróna, nici dreptulu acestela de a se interessá de starea celor apasati, ei inse alérga la alte apucaturi de femei maiestre. Din toti, publicistii dela Budapest'a cu „Pester Lloyd“ in frunte, vedindu cá „jóca ursulu la vecinulu“, incérca se lege ochii lumei prin unu neadeveru din cele mai scandalóse. „P. Lloyd“ adeca in primulu seu din Nr. 353 afirma cu frunte de feru, cá drepturile pe care le ceru cehii sunt mai puține decâtu „aceea ce noi (adeca ungurii) in acésta tíera amu datu de multu Croatiloru, si — cu exceptiune de universitate, — este cu puçinu mai multu, decâtu aceea ce nationalitatiloru Ungariei li s'au asecuratu multu mai inainte prin art. de lege 44 din anulu 1868“.

Ací „P. L.“ intielege asia numit'a lege despre nationalitati care se decretase in acelu anu pentru oehii Europei, din care, anume aici in Transilvani'a, nu se mai tine astadi nici-o litera, ci se intempla cu ea aceea ce au cerutu mai multi deputati ai dietei unguresci in trei període, adeca de vreo optu ani incóce, cá legea citata se se desfiintiedie cu totulu. Nu s'a desfiintiatu prin dieta, este inse desfiintiatu in praxe, intru tóte ramurile vietiei publice, si acum se incérca se ne cassedie limb'a din scóle, din biserica si din sinulu familiei. Amu ajunsu la atáta, cátu de ex. in celu mai mare comitatu transilvanu locuitu aprópe numai de romani, functionarii si alti literati sunt provocati se frequente

numai casinele magiare, sub pedépsa de a trece in casulu contrariu de conspiratori.*)

Indata in primii Nri ai anului ce vine vomu continuá cu acésta discussiune.

Protestulu armeniloru transilvani in contra desfiintiarei ritulu lor.

In „Magyar Polgár“ din Clusiu Nr. 291 din 19 Dec. dn. Farao dela Szépviz din Secuime, a pusu din nou in discussiune o cauza religiósa din cele mai delicate. Armenii catholici adica se plangu amaru, cá clerulu romano-catholicu le cassedia ritulu loru orientale, cu carele venisera densii in Transilvani'a inainte cu 200 de ani. Nu e de ajunsu, dicu armenii, cá ungurii romano-catholici au desfiintiatu episcopi'a armeniloru inca din dilele episcopulu ungurescu br. Mártonfy, si pe timpulu imperatulu Josifu II au intrigatu cá se curme ori-ce comuniune bisericésca cu mitropolitulu armenescu din Lemberg (Leopole) in Galiti'a, dara de atunci 'iau si supusu cu totulu la episcopulu transilvanu, au deprinsu pe clericii de arménu dati in seminaru, in ritulu romano-catholicu in contra respicateloru decisiuni ale papei Benedictu 14, Piu 9 si altii, cá nimeni se nu cutedie a se atinge de nici-unu ritu resariténu, sub grea pedépsa elesiastica; dara episcopiloru catholici nu le-a pasatu nimicu de acelea porunci ale pontificiloru Romei, cá-ci respunsulu loru este, cá poporulu armenescu ii place ritulu latinu.

Spre a intielege natur'a acestei cestiuni, merita a se insemná din istoria celu puçinu atáta, cá statulu armenescu din Asi'a fusese desfiintiatu de cátra turci si persiani pe la 1418 dupa mórtéa regelu loru Leo III, adeca numai cu 35 de ani inainte de risipirea imperiulu bizantin. De atunci incóce, armenii fruntasi au inceputu a'si parasi patri'a si a se risipi, mai alesu cá comercianti, in tóta lumea. O parte considerabile de armeni s'au asediatu in Poloni'a si alt'a in Moldov'a. Acestia inse sub Duca voda au rebellatu din caus'a exactiuniloru si inpilariloru, si fiindu-cá domni'a isi resbuná cumplitu asupra lor, câteva mii din trensii s'au retrasu in Transilvani'a, unde si asia se simtíá

*) A se vedé diariulu „Hunyad“ din Dev'a Nr. 38 din 20 Dec.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Casinele. Cluburile.

Ceea ce se dice pe la noi Casina dela ital. Casina (Monte casino etc.), in Romani'a si in câteva tieri apusene se numesce Clubu, éra in altele Societate. In tierile, nóstre casinele le-a introdusu mai antaiu com. Stefanu Szécheni pe la 1831, care a induplecatu pe contemporanii sei, cá se deschida câte-unu localu comunu, in care se se adune in tóte dilele la óre anumite sau si ori-candu, spre mai multe scopuri, precum cultivarea vietiei sociale si desbracarea selbataciei, inprumutate de idei si cunoscintie folositorie, lectura buna, discussiunea cestiuniloru politice a le dilei, care pana atunci se discutá in publicu numai la adunarile municipali, cunoscute cu nume de Marcales et Congregaciones, care in timpuri normali se convocá prin prefecti totu la câte 3 luni in capitala districtulu, la care inse numai nobilii de nascere avea dreptulu de a participá. La inceputu scopulu principale alu casineloru a fostu celu politicu, de care inainte cu 50 de ani se simtíá necesitate cu atátu mai imperiósá, cu cátu de exemplu, in tóta monarchi'a habsburgica nu éra nici 20 de diarie politice, si acelea cá vai de ele, censurate si ratediate din tóte partile, éra aci in Transilvani'a vegetá cum potea, unu singuru diariu politicu „Erdélyi Hiradó“ din Clusiu, carele incepuse a esi cu trei ani inainte, éra in Sibiu éra „Siebenbürger Bote“ ce esia odata in septemana pe câte 1/2 cóna formatu 4°. In Ungari'a diariulu celu mai cititu éra „Pressburger Zeitung“ de 2 ori pe septemana. Ací inse nu voimu se scriemu monografi'a pressei, ci dâmu numai puçine informatiuni despre casine.

Cea de antaiu casina romanésca s'a deschis in Transilvani'a la Brasiovu in a. 1835; statutele ei se mai potu vedé ici colea in exemplarie tiparite. Fiindu nse acea casina, comuna greco-romanésca, in locu de

conversatiune si petrecere demna, certele dintre comerciantii de doue, respective de trei nationalitati, éra la ordinea dilei, din care cauza se intempla pe acolo, cá si pe airea: romanii cá maioritare, parasira casin'a mestecata; apoi inse abia la 1845 isi deschisera casina curatu romanésca, pe care apoi numai generalulu Chavanne cá comandante militariu de districtu, li-a spart'o in a. 1851 éra in localulu aceleia asiediá politia imperatésca si locurile de arestu politienescu. Dupa unu processu uritiosu romanii isi recastigara localulu la 1 1/2 anu.

Primele casine magiare au fostu cele din Pest'a si celu din Clusiu, adeverate centruri politice pana in a. 1848 in care se discutá, se complotá, se organizá opositiunea in tier'a intréga, se dá ordine si se inpartia parole de di, la care magiarii se supunea multu mai bine, decâtu chiaru la legile tieriei. In anii de antai membrii casineloru magiare éra mai totu din aristocrati'a superioare, mai tardiu intrara si alti barbati de distinctiune, dara not'a caracteristica a acelor doue casine a remasu pana in dio'a de astadi aristocratica, din care cauza ele si sunt cunoscute sub numele de casin'a domniloru.

Camu dela 1840 au resaritu in cetatile mai de frunte multe casine totu „boieresci,“ ai caroru membrii steteau in comunicatiune strinsa cu cele din Pest'a si Clusiu. Camu dela 1846 inainte incepura a se infintia si casine de „cetatiieni“ (burgesi, Bürger, polgári casino, polgári olvasoegyilet) separati de aristocrati'a. Dupa tragi-comedi'a jucata cu simbolulu „libertate, egalitate, fraternitate“, s'au incercatu multi a unificá acelea doue clase de casine, la care mai tardiu se adaosera pe la unele locuri si cetati mari a trei'a: Casin'a comerciale. Mai nicairi n'au reusitu cu acestu proiectu. Educatiunea de casta, prejudetie nenumerate, diferenti'a in averi, in cultur'a spiritulu si a ánimei n'au suferitu nicairi unificare durabile, éra pe unde s'au incercatu, curendu s'au si spartu, cá-ci de o parte vedeai pe aristocrati strimbandu din nasu si uitandu-se preste umeri la burgessii supranumiti mójici, Spiessbürger si pe

ung. Csiszlik, éra de alt'a audiai pe burgesi dicúndu: Marii'a sa 'mi e datoriu de 2—3 ani pe marfa, dara aici in casina se genédia se stea cu mine de vorba, pentru-cá se nu'lu rídia ceilalti boieri. Asia, in locu cá acele casine se se póta unificá, ele se ramificara si mai multu; anume dela 1840 adeca decandu lupt'a pentru limbile nationali se pornise mai cu furia, incepura a se multi casinele nationali asia, cátu de ex. in Brasiovu existu astadi 4 casine nationali: Sasésca (cea mai mare), romanésca, magiara, grecésca si se te miri, daca máne poimáne nu vei audi si de una jidovésca.

Chiaru in dilele acestea curge éra si o discussiune asupra „casinei domnesci“ din Clusiu intre cele doue diarie gubernementali din locu „Magyar Polgár“ si „Kelet“. Celu de antaiu afla acuma, cá si inainte cu 7—8 ani, cá membrii acelei casine isi tínu nasulu prea susu si nu póte cauta se apropie si alte elemente sociali cátra sine. Costalaltu néga cá aristocratiu aru mai fi exclusivi cá odinóra, convine inse intr'unu punctu, cá in generalu casinele si casin'a aristocratica din Clusiu in specialu isi perdura, anume dela Uniune incóce, ori-ce influintia, védia, auctoritate, cu care inpunea doctrinele si opiniunile sale nobilimei din provincia si asia nu se mai póte considerá cá unu focaluru centrale pentru scopuri nationali, politice, economice. Din contra, acea casina, cá si altele multe, s'au abatutu fórté multu dela scopulu seu primitivu, cá-ci astadi iu locu de a se ocupá membrii de vreo lectura sau de a stá la conversatiuni interesante si folositorie, nu sciú decâtu se bata in biliardu, se jóce la carti, se provóce intrige si certe, éra câteva uitandu cu totulu de nobil'a loru vocatione, s'au prefacutu in cárciume, in care onorabili domni membrii se ospeta cum se cade, inca si cu Champagne cum dice „Kelet“; altele éra si se potu sustiné din lips'a membriloru sau din caus'a saraciei, ori si a avaritiei lor.

Inpregiurarea din urma insoçita de furi'a magiari-sarei, a produsu in mai multi magiari planulu de a constringe in diverse moduri pe inteligenti'a romanésca dela orasie, cá se se faca membrii ai casinei lor.

lips'a unei clase de comercianti anume in Secuime si in comitate. Mai tardiu venira si alti armeni. Cei mai multi se asiediaza mai antaiu intre secui, la fruntari'a Moldovei; éra apoi in a. 1726 una parte fu colonisata in Gherla, éra alt'a in a. 1738 la Elisabetopole (ung. Ebesfalva); ceilalti au remasu in Giurgiu-St. Nicóra, in Szépviz (Valea-alba) si la Canta; dupa aceea inse s'au impartitu câte 4—5 familii in mai multe cetati si orasie, pâna in Ungari'a si pâna la Vien'a. La multi armeni le placu se se asiedie printré romani, cu carii s'au avutu totudeauna bine, in câtu unele familii s'au si romanitu, éra altele au remasu cu connumele glumetie, date lora de câtra romani, precum Verdiariu, Patrubani (de candu vendea marfa totu numai de câte patru bani), Daibucate (de candu vendea marfa pe bucate), Capudebou (de candu facea comertiu mare cu boi). Capra, familia armenésca, cu rang de baronu, Maly, dela romanésca Malaiu si Malaoiu, Vacariu, familia armenésca, care astadi se scrie pe unguresce Vákár etc. etc. Cele mai multe familii armenesci in generatiunile moderne uitandu'si limb'a, s'au magiarisatu cu totulu. Pre candu au venitu in Transilvani'a familiile armenesci, avea confessiunea eutichiana, dela numele archimandritului Eutiches din Constantinopole, care a fostu capulu Monophysitiloru, cari credu câ dupace s'a intrupatu Logos, a remasu numai cu una natura, nu cu doue (Sinódele dela Constantinop. a. 448, Efes. 449, Calcedonu 451). Bietii armeni, cari nu pricepea nimicu pe lume din acelea dispute ale calugariloru, au fostu incurcati in ele fara se scia cum si au suferitu rele nespuse de mari din caus'a lora, le mai sufere si pâna in dio'a de astadi, câ-ci poporulu intregu armenescu câtu se mai afla in Asi'a si Europ'a, s'a desbinatu successive in vreo patru confessiuni; cei mai multi inse tinu inca la ritulu orientale cu taria, mai alesu câ acela, curatitu de adaoseturile calugaresci si executatu cu tóta demnitatea, este celu mai frumosu si mai sublime din tôte riturile religiose; de aceea le pare reu si armeniloru, câ r.-catholicii parte l'au delaturatu din bisericile armenesci, parte l'au schimositu si corcitu.

Pontificii románi au potutu se totu oprésca cu anatema trecerea popóraloru orientali gr.-catholice dela unu ritulu altulu, dara in tiera câ Ungari'a si Poloni'a, in care fanaticismulu nationale a mersu totudeauna alaturea cu celu religiosu, câ de ani 50 incóce acelu nationale intrecede departe pe celu religiosu, care au ajunsu câ se fia numai de masca la celu nationale. Polonii au silitu in secolulu trecutulu pe compatriotii lora ruteni greco-

Ide'a considerata in abstracto, din punctu de vedere superiore alu culturei si civilizatiunei, alu apropierei ómeniloru unii de altii, ar fi de acceptatu fara nici-o siovaire; dara candu ajungi la aplicarea ei vedi, câ cu singur'a exceptiune de casin'a cea mare comuna din Sbiu, aplicarea ei pe airea, in totu coprinsulu Transilvaniei este atátu din cause sociale, câtu si totu asia din cele politice nationale, pâna acum absolutu imposibile, si ori-unde s'au facutu incercari de acestea, n'au reusitu de locu, ori-câ unificarea tinu de joi pâna mai apoi, lucru facutu in sila, fara voia si fara simpathii, buna-óra câ incercarile dela Fagarasiu si de pre airea.

Pre candu domni'a austriaca éra omnipotentu preste totu teritoriulu monarchiei (1850—60), gubernulu transilvanu luase diverse mesuri, unele dulci, alta-data aspre, câ se apropie pe nationalitatile si clasele poporatiunei pe terenulu sociale, prin unificarea casinelor prin baluri elegante, prin invitari la mese comune s. a. familiile se supunea de voia de nevoia, mergea si venia fara a remané urme durabili in spiritele lora; cu casinele inse n'au potutu scóte nici austriacii nimicu la cale, de si ei se pricepea multu mai bine decâtu acesti moderni, cari si in modulu invitare lora sunt brutali. Exemplulu celu mai próspetu ilu avemu din Dev'a. Diariulu dlui Réthy Lajos nacajitu din cauza câ, casin'a lora de acolo nu e in stare se intrunésca pe burgesia cu aristocrati'a, dupace infrunta si inprósca in drépt'a in stenga, se incaierà si de inteligenti'a romaniloru dicundu'le câteva impertinentie, pe care nu mai scimu ce natura de óie le-ar potea suferi, le plesnesce in fačia prepusulu de conspiratori politici, le aduce a minte câ joculu de carti elvetiane are totu 32 de foi si cele franceze totu 42 in casin'a ungrésca câ si la ei acasa, éra la biliardu jóca ungrésca totu dupa metodele cunoscute de romani, éra diarie n'au atatea câte au ungrésca; in fine le mai spune odata, câ functionarii de romanu dupa limb'a ungrésca mananca pâne ungrésca, câ si cum adeca natiunea romana nu ar plati nimicu la tesaurulu statului! Éca midiolócele cu care voru ei se inpace spiritele cele amarite ale romaniloru! Conspiratori? Da, intru adeveru casinele magiare incepundu dela a. 1831 pâna in a. 1837 au fostu cuiburi de comploturi si conspiratiuni, nici-odata si nicairi casinele romanesci.

Scopulu primitivu alu Casineloru a fostu bunu, nobile, necessariu; abuserile l'au degradatu. Este datoru'a generatiuniloru moderne ale rehabilitá.

catholici, câ se'si derime si cassedie fruntariulu (catapetém'a) dela altariu, se remana cu totulu deschisu si espusu la vederea poporulu, precum éra la elini, éra nu câ la evrei in biseric'a lui Solomonu. Rutenii orbiti, dara si de altumentrea totudeauna tiraniti de câtra aristocrati'a polona, s'au supusu la multe schimbari, adeca assimilari, Urmarea fu, câ fruntasii ne mai vediendu vreo mare differentia între cele doue rituri, trecura si mai trecu neincetatu la ritulu latinu. „Plansóre ridicula“, voru dice liberii murari, cosmopolitii, filosofii. Ridicula si nu prea. Prin trecerea la ritulu latinu se multiescu neincetatu poporeni rom.-cath., prin urmare crescu ingrosiandu-se si veniturile clerului polonu, éra clerulu ruténu, ai carui membrii sunt casatoriti si au familii numeroase, remane cu satenii si pe la cetati cu proletarii cei saraci si betivi. De altumentrea ce se amblamu prin Galiti'a? Vedi in Marmati'a, Satmaru, Bihari'a etc. Inca numai vreo 50 de ani si de va merge totu asia, ritulu orientale va fi disparutu cu cleru cu totu.

Bucovin'a.

Vadulu Hurului, in diu'a de s. Nicolau 1879.

Lucrarea si exploatarea pamenturiloru fondului religunariu gr.-or. e data pe man'a arendatoriloru, cari sunt de regula jidovi. In contractele lora inchiaiete cu directiunea fonduriloru sunt puse si conditiunile, câ au se crutie superedificatele si ingraditurele economice si au se tina unu numeru anumitu de vite in favórea ameliorarii pamenturiloru.

Una mosia de ale fondului religunariu se afla si in comun'a Ceahorului. Se dice, câ arendasiulu acelei mosii este jidovulu Charles Holder, care locuiesce in Mahala, unde tine una mosia mai intinsa.

In afacerile mele trecu prin Ceahoru la Cernauti de doue séu de trei pe septemana si drumulu mi-e pe langa cas'a arendasiului. Potu dice, câ aice totulu e lasatu in parasire. Argatii rupe gardurile si le ardu, scandurele batute la paretii grajdului disparu din di in di totu mai multu; cosierele, de si nu-su de multu facute, sunt in ruina, in câtu trebuiescu noue; casele de locuitu stau desierte si se intrebuintiéda din candu in candu in locu de hambare (gránarie). Asia se pare câ privighiarea din partea directiunei fonduriloru si dominielor bisericesci, care se afla in Cernauti, lipsesce cu totulu, sau câ usulu introdusu aici de a lasá reparaturele in grij'a arendasiloru câ se le faca ei, trebue se fia fórté reu, stricatiósu si ruinatoriu, acomodatu a incuragiá pe arendasi, câ se suga si se stórcá tóta unsórea si grasimea pamenturiloru, se folosésca in tôte modurile multele superedificate, pâna candu se prefacu in ruine.

La mosi'a Ceahorului nu e observata nece conditiunea in privinti'a ameliorarii campuriloru; câ-ci vite nu se vedu in grajdurile arendasiului, fiindu duse pe mosi'a din Mahala.

Inpregiurarile acestea nefavorabile pentru veniturile fondului religunariu nu sunt singuratece, ci ele se potu aflá usioru la tôte mosiele in diferita mesura. Buna-óra arendasiulu dela mosi'a Mologiei nu tine decâtu doue vaci; dara si de altumentrea contractulu lui este câ si calcatu in pitióre, fiindu-câ elu insusi nu cultiva pamenturile, ci le dá in sub-arenda pe langa diverse conditiuni la locuitori, cari le lucra numai cum sciu, cum potu si cum vréu.

Éta, asia se deterioréda frumósele si de D-dieu binecventatele mosii ale bisericiei gr.-or. orthodoxe din Bucovin'a; se pare inse câ ven. nostru consistoriu din Cernauti sau nu este informatu de câtra nimeni despre acelea nelegiuri ale arendasiloru, sau daca le scie, atunci ii va fi lipsindu timpulu câ se infrunte reulu si se infrénedie pre calcatorii de contracte.*)

Romania.

— Bucuresci. (Cestiuni national-economice). Este unu adeveru stravechiu, câ totu reulu isi are si partea sa buna. Pre candu

*) Acestea descoperiri ale dlui corespondente merita cu atátu mai multu atentiunea, cu câtu de alta parte se vedu dela unu timpu incóce diverse corespondentie din Cernauti publicate in unele diarie din Vien'a, câ totu atatea denuntiatiuni uritióse si nedemne, indreptate asupra unor barbati dintre cei mai de frunte din gremiu, inse mai totu relative la vacanti'a scaunului arhiepiscopescu. Câ si cum nu ar fi de ajunsu bat-jocurile venite dela straini, le mai dau si cei de acasa materia de insulte. In locu de a se ocupá de ameliorari si reforme interne, acolo acasa, ei dau pe barbatii lora in judecat'a pressei germane si israelite, pentru câ aceea se decida in cestiunea mitropoliei. Not'a Red.

se desbatea cu mai mare focu uritiós'a cauza a israelitiloru, noi reflectaseramu in unulu din Nrii acestui diariu, câ aliantia israelita universalá dela Paris si Vien'a voindu a face natiunei si patriei romane unu reu fórté mare, ii facu si unu mare bine, câ inboldi intrég'a societate in tôte clasele si straturile sale, sau cum dice tieranulu, dela vladica pâna la opinca, câ se'si mai reuléga poterile si cunoscédu'si totu odata defectele proprii, pericolele ce o amenintia, se ia mesurile cele mai effiaci, nu spre a se apará de religiunea mosaica, de care ar fi adeverata absurditate a se teme, ci in generalu de invasiunea tuturoru acelor elemente heterogene, despre care se póte sci din capulu locului, câ invadu Romani'a numai a scopu de a se inavuti in trensa, fara a dori vreodata câ se o aiba de a lora patria. Cá de trei luni incóce se formédia in tôte partile tieriei cluburi, asociatiuni, companii, reuniuni, sau cum le mai dicu, tóte cu scopu de a inaintá industri'a patriotica si comertiu, cum si a emancipá tier'a de subt presiunea plutocratiei, adeca a capitaluriloru straine.

Cea mai mare si totuodata mai grea problema ce avea se resólve statulu insusi in dilele acestea, éra rescumperarea caliloru ferate. Trebuiá se incete odata acea administratiune straina, aroganta, egoistica, destructiva, acelu statulu in statu. Multiamita Ceriului, in momentele candu scriemu aceste, problem'a se póte considerá câ deslegata si tóte calile ferate de pe teritoriulu Romaniei, câ proprietate a statului. In câtu pentru conditiunile acelu contractu de rescumperare, toti ómenii pricepatori de lucru si impartiali, neorbiti de patimi, recunoscú câ mai bune nu le potea castigá si câ de aci incolo depende in partea cea mai mare dela intieptiunea si patriotismulu gubernului, câ acelea anitati de 18 milióne si câteva sute de mii franci se fia miciorate in celu mai de aprópe venitoriu, in câtu se tréca si preste asteptarile optimistiloru. Calile ferate ale Romaniei sunt si pâna acuma frequentate asia, precum prea puçini au potutu sperá inainte de acésta cu 7—8 ani.

Cu infintiarea industriei mari (fabrice) va avea Romani'a, precum are de ex. si Ungari'a, cele mai mari dificultati. Aci, pe acestu terenu, lipsesce teori'a câ si praxea, si capitalistii apucara in cele mai multe casuri pe mani de charlatani straini, ignoranti si rapitori. Celu mai tristu casu este alu fabriciei de zacharu dela Chitil'a (langa Bucuresci), unde dn. Bibescu sedusu de ómeni usiori, inmorméntá câteva sute de mii fóra celu mai micu folosu, in câtu astadi se vediu silitu a recurge la statulu pentru subventiune de 1,200.000 lei, dupa-ce fabric'a nu a potutu lucrá nici patru ani cu poterile proprii. Celu mai mare pericolu pentru fabricice care se facu in tierile agricole, vine dela lips'a de lucratori exercitati in nenumeratele ramuri ale fabricatiunei, dela lips'a de usine (faurarii, fundarii) de machine, dela lips'a de capitaluri eftine cu celu multu 6% si — in analis'a ultima dela directori. Anglii, francesii, germanii, belgiani cei onesti ti-o spunu verde in fačia: „Domniloru, nici-unu directoru bunu care trage in patri'a sa, de ex. 10.000 franci si tóte celelalte comoditati, nu va merge in patri'a Dvóstra, daca nu'i veti da indoitu mai multu, câ-ci elu in casuri de acelea se duce numai câ se faca la dv. capitaluri, se'si vendia sciinti'a câtu se póte mai scumpu; éra celu ce 'ti merge pe plata usióra, se sciti câ sau este unu ignorantu, sau unu betívu, pe care la noi nu'lu tine nici-unu proprietariu de fabrica; sau de nu, atunci este mituitu de câtra fabricanti din patri'a lui, câ se ve ruinedie fraged'a vóstra industria inca pâna-ce se afla in scutece. Industri'a cea mare a tieriloru inaintate este vrasmasia de mórte a industriei la care se incérca tierile agricole. Fabricicele de zacharu din Franci'a si Boemi'a au omoritu in câtiva ani optu fabricice totu de zacharu din Ungari'a; cele straine de charthia au sugrumatu 2 mari si 6 mici din Ungari'a si alte 7 din Transilvani'a; din vechile 60 panurarii (postavarii) si flanelarii dela Brasiovu si Sibiuiu au mai remasu vreo 6 bunicele si alte 20 care vegetéda dintr'o di intr'alt'a. Totu asia vedemu câ s'a intemplatu in Romani'a cu câteva fabricice de stearina, de postavaria, de bere, de lemnusie, de caramida etc. care au cadíutu una dupa alt'a. Asia, cei ce se apuca de industri'a mare, se nu'si faca ilusiuni.

Cu industri'a mica ar merge mai usioru si mai siguru, indata-ce poporatiunea urbana ar lasá din capritiulu fórté nepatrioticu de a cumpará totu numai manufacturi aduse dela Vien'a si Paris, si indata-ce meseriesii nu aru urcá pretiurile nebunesce, spre propri'a ruina.

Ese in capitala de 6 ani incóce unu diariu romano-francesu „Curierulu financiaru“ si de 10 ani

„Revista científica pentru vulgarizarea stiintelor naturale si fizice.“ Pre câtu timpu foi periodice de coprinsulu acestora in locu de a se inmultii, scadu la numeru, cutediamu se dicemu, că terenulu pentru industria inca nu e preparatu si că o multime nenumerala de individi, cari n'au nici o vocatiune pentru asia numit'a politica, ar face multu mai bine, daca s'ar pune pe cultivarea stiintelor naturali si a celoru exacte, era daca le este lene pentru asia ceva, se invetie celu puçinu vreo meseria ordinara, dara buna, banósa, că de acelea sunt destule, séu se'si cerce noroculu a intrá că voluntari pe la fabrice din tieri straine. spre a se perfectóna in vreo specialitate órecare.

In primii nri din anulu III vomu reproduce dupa date ofic. bilantiulu comerciale alu Romaniei, din care se va vedea spre spaim'a multora, că unde pana aci acelu bilantiu era de regula activu, astadata ese passivu preste 10 milióné franci. Causele se voru vedea din cifrele specifice, ele inse mai că s'ar potea esplicá prin unu singuru cuventu: „Luxu“.

Sciri diverse.

— (Apelu.) Dela comitetulu centrale pentru ajutorarea inundatiloru, primiramu urmatoriulu apelu pe care ne grabimu a ilu publicá, dorindu că elu se afle resunetu in tóte partile locuite de romani:

„Cătra p. t. publicu!

„Pe malurile inundate ale Muresiului, Crisiuriloru, Ternaveloru, Ariasiului si ale altoru rîuri, sute de familii romane, a caroru avere deveni prad'a inundatiloru din lun'a trecuta, stau subt ceriulu liberu in mediulu unei grele, fara pâne, fara vestimentu. Fóméa si frigulu le amenintia acum si viat'a — uniculu ce a scapatu de infricosiatulu elementu.

Umanitatea si sant'a lege crestinesca ne demanda, se nu le lasamu se péra inaintea ochiloru nostri!

Consciu de acésta datorintia sacra, subscrisulu comitetu, instituitu prin inteligent'a romana din Sibiu, se adresséa cătra tóte ánele crescine cu rogarea: se grabimu a veni in ajutoriulu acestoru frati ai nostrii, loviti de sórtea amara!

Pentru inlesnirea câtu mai curende ajutorari a acestoru nefericiti, comitetulu subscrisu va primi ori-ce ofrande maritimóse si procurandu'si date positive despre lipsele nefericitoru, va distribui apoi pe bas'a acestora ajutóricile intrate la densulu, dandu la tempulu seu ratiociniu despre acelea prin organele de publicitate.

Ofrandele sunt de a se adressá d-lui cassariu alu comitetului Visarionu Romanu, directoru alu institutului de creditu si economii „Albin'a“ in Sibiu.

Comitetulu centrale pentru ajutorarea inundatiloru.

Sibiu, 27 Decembre st. v. 1879.

Presedinte: E. Macelariu; secretariu: A. Trombitasiu; cassariu: V. Romanu; N. Cristea; Dr. J. Hodosiu; Dr. A. Brote; J. G. Baritiu.

— (Lucruri asiaticé) numesce diariulu ministeriale „Ellenör“ urmatori'a intemplantu. In comun'a Ciucea, statiune de cale ferate spre Oradea, in 21 Dec. unu june romanu fu batutu de mórte. Parinti lui telegrafara indata la orasiulu Huedinu, că celu mai apropiatu, că se vina unulu din cei doi medici salarisati; dara nici-unulu nu s'a miscatu din locu pana a patr'a di, bietulu june inse repausase cu o di inainte. Atunci unulu din medici avu impertinent'a se dica: Acestu mortu m'a portatu Aprilu. Adeca că si cum ar fi repetitu cunoscut'a formula: „Ci că a fostu numai unu romanu.“

— Executiuni de impositu in capital'a Ungariei dupa date oficiali.) Numerulu locuitoriloru in Budapest'a se apropia la 300 de mii. Din cunoscutele impositu numeróse una singura, adeca darea pe case, pe edificia, face câtu darea unei provincii mari-cele, adeca 2 milióné 394581 fl. 20 cr. pe 1 anu. In decursulu anului 1879 perceptoratulu a fostu necesitatu se tramitia 88,866 amerintiari de plata, la mai multu câte 3 si 4, era glób'a (amend'a) din acestea fu 8886 fl. 6 cr. Au executatu pe 30625 de persóne si spesesele de executiune au fostu 42229 fl. 70 cr. 120 de case (firme de comercianti si a.) au bancrotatu si au ramasu datórici cu 25881 fl. La 334 proprietari li s'au vendutu imobilielle pentru 66845 fl. La alti 302 insi s'au intabulatu (hipotecatu) pe averea imobila restantie de 137577 fl. 2330 de locuitori contribuenti cu restantie de 125800 fl. au fugitu din capitala. La 11,887 insi

cu restantie de 336,988 fl. nu li se afla nicairi domiciliulu, ceea ce insémna mai pe romanesce, că unii că aceia sau că iau lumea in capu pe nesciute, sau că se muta mai in tóta lun'a dintr'o suburbe in alt'a, inse totu sub altu nume, nu sub celu trecut in registrele de contributiune.

Daca merge asia in capital'a Ungariei, cum credeti că merge in afara, in provincia?

— (Lupii.) Dupa diariulu „Hunyad“, la comun'a Góagiulu de diosu o potaia de 17 lupi au ruptu 38 de oi. Dupa mai multe diarie din Ungari'a, in comitatele Biharu si Satmaru lupii au mancatu in diverse locuri, inse totu la drumu, 6 ómeni, anume 2 preoti, dintre cari 1 gr.-cat. ruténu, 1 jidovu, 1 pastoriu de oi, 1 sierbitoriu si pe o romanca au rupt'o de nu se scie daca va remanea in vietia.

— (Diariu republicanu in Ungari'a.) Cunoscutulu june deputatu Verhovay, care organisase antierti demonstratiunea contra ministrului C. Tisza si'i sparsese ferestrele, din colaboratoru ce fusese la diariulu Kossuthianu „Egyetértés“, isi deschise unu diariu propriu titulatu Függetlenség (Independenti'a), cu programa curatu republicana; era că se strabata si mai bine la mintea poporatiunei, se si apucá se descopere, atátu mai virtosu misteriele classelor superioare, câtu si din ale pressei ce se dice nationale si patriotica, multime de blastematii rafinate, intre care se numera la loculu antaiu pretiurilé pentru concessiuni de cali ferate, castigurile enorme care se facu cu adjudecarea de liferatiuni si mai multu că tóte, cu rescumpararea junimele dela inolarea in regimete.

Relativu la misieliile si crimele petrecute la bancile rurale memorate de atâtea-ori, diariulu lui Verhovay se tinu de promisiunea data si numi mai antaiu vreo siepte diarie care au luatu bani cu miile dela banci, pentru că se le laude si recomande, sau celu puçinu se taca despre ori-ce misielia aru audi sau vedea. Chiaru si relative la colectele facute pentru comunele innecate prin esirea apelor, esu la lumina blastematii, precumu de ex., că cutare diariu deschide colecte, aduna bani si apoi nu'i trimite la destinatiunea lor.

— (Cum au ajunsu Belvederulu din Viena a fi galeria de tablouri.) Imperatulu Josifu II concepuse inca pe candu era conregentu, planulu pentru acésta, dar' se temea că mam'a sa nu va consimti. Elu solicitá deci ajutoriulu amicabilu alu principelui Kaunitz. Acesta dupa o meditatie de cateva momente, consiliá zimbindu pe junele imperatu, se nu isi astérna imperatesei rogarea sa, ci din contra se céra că acelu palatulu se i se dea lui cá resiedentia. Josifu II urmá acestui consiliu, fara de a fi gácutu inca intentiunea lui Kaunitz. A dou'a di Josifu II espuse imperatesei necesitatea de a dispune de mai multu spatiu pentru curtea sa si cá i-ar causá bucuria, déca imperatés'a i-ar pune la dispositiune spre acestu scopu escelentulu palatu alu „belvederulu“ de susu. Imperatés'a i respunse că va meditá asupra lucrului. In diu'a urmatóre veni Kaunitz, pentru că de ordinariu se'si faca raportulu asupra afaceriloru esterne. Cu acea ocasiune Mari'a Teresi'a i comunicá perplexitatea in care o au pusu rogarea fiului ei, care fara indoiala că in acelu castelu solitaru voiesce se duca o viatia libera. Kaunitz ridiendu in interiorulu seu se bucurá, că i-au succesu a escitá temerile si ingrijirile imperatesei si i inpartasi si óresicare presupuneri fictive ale sale. Imperatés'a se sparia si roga pe Kaunitz se i dea unu bunu consiliu in acésta situatiune dificila. Kaunitz se prefacu că meditédia si apoi dise, că si candu i-ar fi venitu o buna idea: „Cum ar fi déca noi amu prefacu belvederulu in galeria?“ Imperatulu Josifu, argumenta elu mai departe, lasa totu-deauna precadintia interesseloru statului inaintea dorintiloru sale private; elu va cedá de singuru! . . . Mari'a Teresia adopta cu mare bucuria propunerea si asia scopulu lui Josifu II s'a realizatu.

— Atragemu atentiunea onor. nostru publicu cetitoriu asupra inseratului pe care ilu publicamu in Nr. de astadi, alu d. J. H. Heller din Bern'a (Elveti'a), referitoru la aparate de musica ce se recomanda fórté bine, că presente de craciunu si anulu nou.

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

Capitolulu IV.

Despre comitiile románe.

(Urmare.)

Acestea au fostu diferitele inpartire ale poporului románu. Vomu cercetá acuma efectulu, pe care ilu aveau in adunari. Aceste adunari convocate in modu legitimu se numeau comitii si aveau locu de ordinariu pe piat'a Romei séu pe campulu lui Marte.

Ele se deosebeau in comitii dupa curii — comitia curiata — in comitii dupa centurii — comitia centuriata si in comitii dupa triburi — comitia curiata —, corespunzandu celoru trei forme dupa care era inpartitu intregu poporulu románu. Comitii curiate erau institutiunile lui Romulus, acele dupa centurii ale lui Serviu, era comitiile tribute erau institutiunile tribuniloru poporului. Nici o lege nu se sanctióná si nici unu magistratu nu se alegea, decâtu numai in comitii si neafanduse nici unu cetatiénu, care se nu fia inscrisu in vreo curia, centuria séu in vre unu tribu, urmédia că nici unu cetatiénu nu era eschisu dela dreptulu de a votá si că poporulu románu era intr'adeveru suveranu de dreptu si de fapta — de jure et de facto.

Pentru că comitiile se fia convocate in modu legitimu si pentru că conclusiunile lor se aiba potere de lege, erau de lipsa trei conditiuni: 1) cá corpulu séu magistratulu care le convocá se fia investitu cu autoritatea necesara pentru acestu scopu; 2) cá adunarea se se tiena intr'o di permissa de lege si 3) cá augurulu intrebatu se fia favorabilu.

Ratiunea primei conditiuni n'are lipsa se fia esplicata; a dou'a este o afacere politienésca. Astfeliu nu era permissu a se tiena adunari in dile de serbatori si de téggu, in cari tieranii veneau la Rom'a pentru afaceri si nu aveau timpulu de a petrece pe piat'a publica. Prin conditiunea a trei'a senatulu tiena in friu unu poporu orgoliosu si neliniscitu si stemperá la timpulu ardórea tribuniloru seditiosi, cari inse aflara mai multu de unu mijlocu, pentru de a se emancipá de acésta pedeca.

Legile si alegerea siefiloru nu erau singurele obiecte supuse judecatii comitiiloru. Dupa-ce poporulu románu si-au insusitu functiunile cele mai inportante ale gubernului, se póte dice, că in acele adunari se regulá sórtea Europei întregi. Acésta variatiune a obiectelor, care se decideau in aceste adunari erau caus'a, că ele isi schimbau form'a

Pentru de a i'si face cineva o idea despre acele forme diferite, n'are decâtu se le compare. Scopulu pe care l'au urmaritu Romulus prin infiintarea curieloru a fostu, de a tiena in friu senatulu prin poporu si pe acesta prin senatu, era elu se domnésca in modu egale asupra tuturoru. Prin acésta forma elu au datu poporului intrég'a autoritate a numerului, pentru de a balantiá acea a poterii si a bogatiei pe care o au lasatu patricianiloru. Dara conformu spiritului monarchicu, elu lasá unu avantaju fórté considerabilu patricianiloru prin infuinti'a clientiloru loru asupra maioritati sufragelor. Acésta institutiune admirabila de patroni si clienti au fostu unu capu-d'opera de politica si umanitate, fara care patriciatulu, atátu de contrariu spiritului republicanu, nu ar fi potutu subsistá. Rom'a singura are onórea a fi datu lumei acestu exemplu frumosu, din care nu au urmatu nici odata unu abusu si care de atunci nu au mai fostu imitatu nici odata. Institutiunea curieloru au duratu subt regi pana la Servius, pentru că domni'a celui din urma Tarconiinu nefiindu consideratu cá legitima, au fostu causa, că apoi in generale legile regiloru se fia numite leges curiatae.

Subt republica, curiele marginite totudeauna la cele patru triburi urbane, care nu coprindeau decâtu plebea Romei, nu poteau conveni nici senatului, care era in fruntea patricianiloru, nici tribuniloru, cari de si plebei si ei, erau in fruntea cetatiéniloru mai avuti. Ele au caditu in discreditu si umilirea loru era atátu de mare, in câtu cei 30 lictori ai loru adunati, decideau acea, ce ar fi trebuitu se decida comitiile curiate.

Divisiunea dupa centurii era atunci atátu de favorabila aristocratiei, in câtu, cineva nu isi póte esplicá, cum de senatulu nu au dominatu totudeauna in aceste comitii, prin care se alegea consuli, censori si toti ceilalti magistrati curulici. In realitate, din cele 193 centurii, care in 6 clase coprindeau intregu poporulu románu, class'a prima avea 98 voturi si fiindu că voturile se numerau dupa centurii, acésta classa intrecea prin numerulu voturiloru sale pe tóte celelalte. Candu tóte centurielle erau de acordu, voturile nu se mai adunau si astfeliu acea ce decisese minoritatea, trecea cá decisiune a maioritatii si nu fara cuventu se póte dice, că in comitiile centuriate afacerile se regulau mai multu prin coruptiune de bani, decâtu prin voturi.

Inse acésta autoritate suprema se temperá prin doue mijlóce: antaiu tribunii de ordinariu si totu-deauna unu numeru mare de plebei, apartienendu de class'a celoru avuti, balantiau infuinti'a patricianiloru din class'a prima.

Alu douilea mijlocu era, că in locu de a face că centurielle se votese dupa ordine, in care class'a prima facea totudeauna inceputulu, se alegea una

prin sorti, care apoi procedea singura la actulu de alegere*), dupa care apoi toate celelalte centurii repetau in alta di aceiasi alegere, pe care de ordinariu o confirmau. Astfeliu i se detrazea rangului autoritatea esemplului, pentru de a o dá sörtei, conformu principiiloru democratice.

Din acestu usu mai resulta inca si unu altu avantaju, acela, cá cetatienii dela tíera se aiba tempu între cele doue alegeri, de a se informá despre meritele candidatului alesu numai provisoriu, pentru cá apoi se i'si dea voturile in cunoscintia de cauza. Inse subt pretextu de urgentia, in urma le successe se desfintiedie acestu usu si ambele alegeri se faceau in aceeasi di.

Comitiile tribute erau adeveratulu consiliu alu poporului románu. Ele nu se convocau decâtu numai din partea tribuniloru si tribunii insusi se alegeau prin ele si totu ele aduceau si plebiscitele. Acolo senatulu nu numai cá nu avea nici unu rang, dara nici chiar dreptulu de asistentia si astfelu senatorii, cari erau fortiați de a ascultá de legi pe cari ei nu le votasera, erau mai puçinu liberi chiaru decâtu si celu mai din urma cetatienu. Acésta nedreptate isi avea sorgintea sa intr'o neintelegere si ar fi fostu suficiencia pentru de a invalidá decretelu unui corpu la care nu erau admisi toti membrii sei. Candu toti patricianii aru fi asistatu la aceste comitii, dupa dreptulu ce ilu aveau cá cetatieni, atunci, deveniti simpli particulari ei nu aru fi potutu influençia de locu asupra rezultatului unei votari dupa capete, in care celu mai neinsemnatu proletariu avea totu atáta inportantia cá si principele senatului.

Se póte vedea deci, cá prelanga ordinea ce resulta din aceste distribuii pentru adunarea voturiloru ale unui poporu atátu de numerosu, acele distribuii nu se reduceau numai la niste formalitati indiferente, ci cá, fiacare din ele avea efectele sale particulare, relative la scopulu la care au fostu preferate.

Fára de a intrá in amenunte mai multe, din cele precedente resulta, cá comitiile tribute erau cele mai favorabile pentru gubernulu poporaru, éra comitiile centuriate pentru gubernulu aristocraticu. Cu privire la comitiile curiate, care erau compuse singuru numai din plebea Romei, apoi ele erau cu totulu discreditate, pentru cá favorisau tirani'a si aspiratiunile marsiave si chiaru seditiósii se fereau de a usá de unu instrumentu care le descoperea pe fatia proiectele lor. Este siguru, cá maiestatea poporului románu se manifestá si se aflá numai in comitiile centuriate care singure erau complete, in tempu ce in comitiile curiate lipseau triburile rustice, éra in comitiile tribute lipseau senatulu si patricianii.

Modulu de a strengere voturile, la primii Románi érá totu asia de simplu cá si moravurile lor de si mai pucinu simple cá in Spart'a. Fiacare isi dá votulu cu voce tare si unu grefieru le notá in ordinea in care se dá. Maioritatea voturiloru unui tribu determiná votulu tribului intregu; maioritatea voturiloru între triburi determiná votulu poporului si totu asia si la curii si la centurii. Acestu usu érá bunu pâna candu domnea onestitatea între cetatieni si pâna candu fiacaruia i érá rusíne a si dá in publicu votulu seu pentru o cauza nedrépta séu unu individuu nedemnu. Inse, candu poporulu érá coruptu si voturile se cumperau, afara mai convenabilu a le dá in secretu, pentru de a infriná pe cumperatori prin nesigurantia si a oferi misieiloru unu mijlocu de a nu se face tradatori.

Sciu, cá Cicerone blamácia acésta schimbare si in parte i atribue ruin'a republicei. Inse de si simtiu ponderositatea ce o are aici autoritatea lui, totusi nu potu fi de acordu cu opiniunea lui. Din contra eu credu, cá tocmai pentru cá nu s'au facutu mai multe schimburi de felulu acesta. s'au acceleratu pierdereá Statului. Precum nutrimentulu unui sanétosu nu este convenabilu pentru unu bolnavu, astfeliu nu trebuie cá cineva se voiésca a guberná unu poporu coruptu dupa aceleasi legi, ce sunt convenabile unui poporu sanetosu. Nimicu nu probésa mai bine adeverulu acestei maxime, cá durat'a republicei Venetiei,**) a carei simulacru mai esista inca, singuru numai pentru cá legile ei nu convinu de-

*) Acésta centuria' alésa prin sorti se nunea prerogativa, din cauza cá ea érá prim'a, care isi dá votulu si de aicea isi trage originea cuventulu prerogativu.
Not'a lui J. J. Rousseau.

***) Pe candu scriá Rousseau acestea, republic'a Venetiei. odinióra atátu de puternica, mai esista, de si se apropiase tare de peirea sa. A se vedea „Istori'a republicei venetiane“ scrisa de comitele Daru.
Not'a Traduct.

cátu pentru ómeni corupti. Intre cetatieni se impartiau tablitie, pe care isi potea pune fiacare votulu, fára cá se póta sci, care este opiniunea lui. Se inventara apoi noue formalitati pentru strengerea tablitieloru, numerarea si compararea loru etc. ceea ce nu impiedecá inse cá fidelitatea functionariloru *) incrediuti cu acele afaceri se nu fia trasa la indoiala. In fine pentru de a impiedecá intrigile si traficulu voturiloru se publicara decrete, a caroru multime probésa neutilitatea loru.

Pe la finele republicei se vediura adesea con-strensi a recurge la expediente extraordinare pentru de a suplini nesuficientia' a legiloru. Aci se inventau miracole, prin care inse se póte pune numai poporului, nu inse si acelorá care ilu gubernau, aci se convocau adunari fára de veste, pentru cá se nu aiba timpu candidatii a tiese intrigile loru, aci éra se consumá o siedintia intréga cu discursuri lungi, candu vedea cá poporulu sedusu érá aplecatu a luá o decisiune fatala. Inse in fine ambitiunea le dejucá pe toate si lucrulu celu mai de necreditu este, cá in mijloculu atatoru abusuri, acelu poporu imensu, subt scutul regulamentelor sale vechi continuá alegerea magistratiloru, confectionarea legiloru, a decide procesele si de a transia afaceri particulare si publice, cu aceeasi inlesnire cu care o ar fi potutu face senatulu insusi.

Post'a redactiunei.

— Bucuresci, 21 Decembre st. v. La postele din monarchi'a austro-ungurésca nu se mai cere nicairi. cá pe scrisorile recomandate se se puna câte 5 sigille, ci numai unu sigillu si nici acela cu céra rosia, ci numai lipita cu gummi sau cu o marca; singuru la scrisori cu bani se ceru 5 sigille, daca nu se trimitu cu asemnatiune (mandatu). Numai in Romani'a se mai sustine vechi'a rigóre si inca potentia, cá-ci scrisori recomandate se refusa daca n'au 5 sigille, éra cele cu bani trebuie se aiba celu puçinu 7 pâna in 9 adeca indoiturile se fia coperite cu céra, preste acésta se se mai sigilledie scrisórea inca si cu sigillariu afumatu la lumina sau moiatu in colóre negra, fóra nici-unu scopu si nici-unu folos; cá-ci daca ar fi vorb'a cá oile numerate nu le mananca lupii, apoi nu este adeveratu, cá-ci le mananca si numerate, aparate de cani si de pastóri, numai se le apuce, precum vedemu si citimu fórté desu anume din pusteale Ungariei, despre spoliarea postelor prin banditi, uneori chiaru prin câte unu individuu din localulu postei.

— Jassi, Focsiani, Calarasi. Éca ce se intempla: ddni abonati depunu banii la posta, cá se i inaintiedie in alta tíera, in strainatate, pentru foi periodice. Conformu nu scimu carei legi si conventiuni, Directiunile postelor romanesci din provincia inaintédia anii la Directiunea centrale din Bucuresci, unele la Iassi, de acolo se trimitu la Bud'a-Pest'a respective la Vien'a. Dela B.-Pest'a vinu comande la directiuni, nu si banii, ci se cere cá mai anteu se se faca espeditiunea diariului. Se face si acésta Nr. 1, 2, 3, 4; apoi se ceru banii, aceia inse nu vinu in cate 2 3 si 4 luni, uneori remanu cu anulu intregu. Urmarea este: nespusa perdere de timpu cu corespondentie incóce si incolo, pâna ce in unele casuri se si sistédia espeditiunea, fára vin'a, nici a prenumerantiloru nici a editoriloru. Acésta procedura sémena multu cu sistem'a de vama, daca nu chiaru prohibitiva, de siguru inse protectionista, cá-ci nu se póte vedé nicairi ratio legis, pentru ce atátea cerimonii si drumuri intortochiate la abonarea de foi periodice straine, si anume nu se pricepe, de ce directiunea centrale din B.-Pest'a nu inaintédia abonamentele straine dintr'odata cu comandele ce face, ci astépta cá dupa aceea se i le céra si reclame cu lunile intregi. Nimicu mai simplu si mai siguru, decâtu metodulu adoptatu din tierile apusene aici in monarchia. O blanqueta de 1/2 cruceriu, mandatu si cuponulu la unu locu, porto numai 5 cr. pâna la sum'a de 5 florini si dela 5 fl. in susu pâna la 50 fl. numai 10 cr. lipitu cu marca pe mandatu de asupra, in drépt'a. Inscriu sum'a ce trimiti, atátu pe mandatu cátu si pe cuponu, cu adress'a intréga si bine respicata; mai scriu pe cuponu ori-ce voiesci, cá pe o carta de corespondentia; numeri pretiulu, iai recepiss'a si esci siguru de espeditiune.

— Alb'a-Julia. 1 Ianuariu, Sufletu de omu nu si-a luatú ostenéla cá se descria daunele cauzate locuitoriloru romani nici de pre Murasiu. Din câte scimu noi, cele mai mari daune au lovitu pe locuitorii romani din muntii apuseni, pe cei din Zarandu si din comitatulu Aradului. (Vedi Nrii prec.)

In cátu pentru biserici, noi scimu numai despre patru romanesci din Transilvani'a, asupra carora au esitu sententie de executiune si vendiare cu tob'a. Ambele ordinariate au aflatu fórté tardiu despre acelea batjocuri facute religiunei, precum nu s'au mai auditu de candu este tíer'a acésta, candu apoi au si departatu iute acea rusíne, asia dicéndu, in momentele din urma; aveti inse tóta dreptatea, cá acelu protopopu, carele cá creditoru ceruse elu insusi executiunea, meritá dela Sibiu cu totul alta tractare. Daca DV. sciti si alte casuri, pentru ce nu le aratati la respectivulu ordinariu? Au nu vediurati, cá pe una érá p'aci se o cumperé jidovulu de acolo, cá se o adaptedie si prefaca in cárciuma? Aici amu ajunsu.

*) Numele acestora érá: custodes, diribitores, rogatores suffragiorum. Not'a lui J. J. Rousseau.

Cu acestu Nr. 104 se inchiaie si anulu II-lea alu existencieí acestui organu de publicitate romanésca

„OBSERVATORIULU“.

Onorabili nostri lectori, cari au urmaritu dela inceputu atátu metodulu cu care ne amu desvoltatu program'a nóstra comunicata inainte cu doui ani, cátu si grelele crise prin care ne trece natiunea si patri'a, n'au nici o trebuintia se le mai recomandam prin programe pompóse, labórea nóstra plina de adversitati. Publiculu nostru ii este prea de ajunsu cu ceea ce scie de multu, cá adeca press'a romanésca pre langa ce este reprezentata abia prin 11 foi periodice pe totu teritoriulu locuitu de romani in laintrulu monarchiei Habsburgice, apoi si atáta cáta o avem, este reu vediuta de cátra adversarii vietiei nóstre nationale si politice.

Pentru noi inse tocma inpregiurarea din urma a decisu, cá se continuamu, de si sub alta forma, cu poteri noue spinós'a carare de publicistu, pe care intraseramu in 1 Ianuariu 1838.

Trei milióne de locuitori romani ar avea trebuintia de o pressa periodica neasemenatu mai bogatu reprezentata decâtu este cea actuala, cá-ci in casu contrariu nu s'ar pricepe nici macaru cum ne-amu numi natiune. Legiune este numerulu cestiuniloru, postulatelor, calamitatiloru poporului romanescu, caroru nici unu strainu, ci numai romanii potu si trebuie se le dea espressionu prin press'a loru periodica.

Editorulu si redactorulu „Observatoriului“ findu ajutatu cu zelu si devotamentu de cátra iubitulu seu fiú Jeronimu, cá colaboratoru primariu, pune speranti'a in Dumnedieulu parintiloru nostri, si in caldurós'a inbraciosiare a publiculu, care a intielesu de multu tendenti'a nóstra, si trece inainte cátra scopulu seu nestramutatu.

Conditiiunile de abonamentu se vedu in fruntea diariului.

G. Baritiu.

Ne rugamu cá adresele se se scria in dosulu cuponului intregi pe mandatu (asignatiunea) postei, numindu-se la localitati mai mici si comitatulu séu districtulu in care se afla.

Aparate de musica.

Aceste aparate canta 4—200 piese, cu séu fára espressionu, mandoline, dobe, campane, castagnete, voci ceresci, jocu de harfe etc.

Dose cu musica

cantandu 2 pâna la 16 piese; mai departe necesare, portfigiare, case elvetiane, albumuri de fotografii, necesare de scrisu, scatula pentru manusi, apasatoru pentru scrisori, vase pentru flori, etuis de țigaretu, tabathiere, mese de lucratu, sticle, sticle pentru bere, port-monaiuri, scaune etc., tóte cu musica. Tóte acestea in fasónele cele mai noue si de calitate superiora le recomanda

(111) 4—4

J. H. Heller, in Bern.

Nu numai pentru comande directe se garantédia originalitatea; ori care altele ce nu pótra semnatura mea, este fabricatu strainu. Fabric'a se afla in casa propria. Liste de preturi ilustrate se tramitu franco. Aparate musicale in restampulu dela Novembre pâna la Aprile. Franci vinu a se inparti cá premi' in trece comparatori acestoru aparate musicale in restampulu dela Novembre pâna la Aprile. 100 din bucatie cele mai frumoase in valóre de 20.000

Pentru

Craciunu si Anulu nou

se recomanda marele si de nóu asortatulu depositu de orológe alu lui

Johann Buschek

din Sibiu Strad'a Cisnadiiei Nr. 16, cu cele mai bune orológe de auru si argintu, lantiuri de auru si argintu probate prin oficiulu de puntiare c. reg.

Orológe cilindre de argintu 10, 12, 14, 16 fl. Remontoire cilindre de argintu 15, 18, 20, 22, 24 fl.

Anore de argintu 15, 16, 18, 20, 24 fl. Anore remontoire de argintu 19, 20, 24, 30, 40 fl.

Orológe de auru pentru dame 18, 20, 22, 24, 30, 36, 40, 45, 50, 60, 70, 80, 90, 100 fl.

Remontoire de auru pentru dame 40, 46, 50, 56, 60, 75, 80 fl., 120, 150 fl.

Anore de auru pentru domni 40, 45, 50, 60, 70, 80, 90, 100 fl.

Remontoire anore de auru pentru domni 40, 46, 50, 58, 60, 70, 80, 90, 120 fl.

Lantiuri de auru pentru domni si dómne 24, 26, 28, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 100 fl.

Lantiuri de argintu 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 fl. Lantiuri de talmi-auru 1 fl. 50 cr. 2, 4, 5, fl.

Orológe de parete remontoire parisiane 14, 15, 16, 18, 20, 24 fl.

Desteptatori parisiane (Wecker) 5.50 cr. 6, 7, 10, 20 fl.

Orológe de Schwarzwald 4, 5, 6, 7, 8, 10 pana la 24 fl.

Orice reparaturi se facu in modulu celu mai conscientiosu. Comande se escutédia prin ramburse (Post-Nachnahme.) Pachetarea gratuita. Pretiurile-curente se tramitu la cerere.

(108) 10—10